

Posudok na dizertačnú prácu

Názov práce: *Žitý svet človeka v teoretickej reflexii viedce*

Autor: Mgr. Matěj Pudil

Oponent: doc. Mgr. Eugen Zeleňák, PhD.

Predkladaná dizertačná práca ponúka zaujímavý exkurz do viacerých tém rámcovaných kľúčovými slovami vedecké poznanie, žitý svet či analýza vnímania. Autor jednoznačne preukazuje zorientovanosť v témach, ktorým sa venuje, dalo by sa povedať, že miestami až ohromuje schopnosťou prepojiť rôznorodé úvahy a autorov od Nietzscheho cez Heideggera po Polanyiho, a celkovo treba uznať, že ponúka viaceré pozoruhodné úvahy a postrehy. Čitateľovi tiež predstavuje zaujímavé diskusie, inšpiratívne a nie tak bežné témy a príklady (napr. situáciu nevidomých či hluchoslepých ľudí). Rovnako vysoko oceňujem erudovane sprostredkované a originálne podané polemiky o povahe vedeckého poznania, o prítomnosti niečoho, čo presahuje akýsi pozitivistický či objektivistický rámec. Nakoniec musím uviesť, že práve spomenuté nevyčerpáva prínos práce a že v práci sa dá nájsť ešte oveľa viac toho, čo čitateľa obohatí.

Avšak pre mňa osobne, vychádzajúc hlavne z kontextu, zjednodušene povedané, analytickej filozofie, tu ide o veľmi špecifickú prácu. Nechcem zbytočne nálepkovať, ale ide tu o prácu veľmi odlišnú od tých, ktoré bežne čítam a analyzujem hlavne názory autorov inšpiratívnych pre tzv. kontinentálnu filozofiu (hoci nielen). Preto bude aj môj posudok vychádzať z tohto kontextu a možno bude čiastočne aj zameraný na túto záležitosť.

Z vyššie uvedených dôvodov nerozdelím posudok na časti o silných a slabých stránkach, pretože v niektorých prípadoch je otázne (v závislosti od prístupu, ktorý na prácu aplikujeme), o čo by išlo. Príkladom je už prvý bod.

1. Práca je po literárnej stránke nadpriemerne zaujímavá spracovaná, občas však na úkor jednoduchosti a zrozumiteľnosti.

Jasnou ukázkou literárnosti je „Předmluva“, ale podobné prvky sa vyskytujú aj inde v texte. Oceňujem, že autorov text je z hľadiska čitateľnosti a pôsobivosti originálny, na viacerých miestach je ho zážitkom čítať. Na druhej strane to prináša menej jasnosti a viac viacznačnosti. Viaceré vyjadrenia musí dešifrovať čitateľ, a ten si ich môže vykladať rôznymi spôsobmi.

2. Viac prezentovanie múdrostí, menej polopatistické objasňovanie.

Autor v texte opakovane ponúka niečo, čo by som možno nazval múdrosťami či sofistikovanými vyjadreniami. Nechcem tieto slová dávať do úvodzoviek, pretože to nemyslím ironicky, naozaj sú tieto vyjadrenia zaujímavé, múdre a ponúkajú priestor na zamyslenie. Osobne však nie som priaznivec toho, aby sa k čitateľovi dostávali múdrosťami až v takej miere a očakávalo sa ďalšie domyslenie. Skôr vítam, keď je text zväčša i nudný a neobjavný, ale autor sa postupne (hoci aj polopatisticky) dopracúva k niekoľkým hlavným záverom. Radšej menej múdrostí či postrehov, ale s predvysvetlením či dovysvetlením. Príklady takýchto postrehov zo záverečných častí práce (pričom uznávam, že viaceré sú nejak diskutované):

Pri porovnávaní Polanyiho a Merleau-Pontyho autor skonštatuje: „Pravda je ve vědě to, co poskytuje moc, co umožňuje vládu“ (94). O niečo neskôr autor uvádza bez dostatočného rozvedenia: „Nevědomí je tedy klíčovou stránkou každého (i vědeckého) poznávání“ (100). Uznávam, že o tejto téme hovorí opakovane, ale neponúka tu dostatočný rozbor ani objasnenie, čo tu napr. myslí pod nevedomím. O niekoľko strán neskôr zase zaznie

enigmatické: „Nasazujeme si masku a ona je moudřejší, vědounější než my – myšlení se nás dotýká, ale není skutečně naše“ (102) a následne: „Jistota je to, co vede ke kolapsu, nejistota je snahou kolaps překonat (a nikoliv tedy jeho příčinou)“ (105).

Nechcem však vyhlásiť, že drvivá väčšina múdrostí či postrehov je neobjasnená, a preto na druhej strane musím uznať, že viaceré svoje závery dostatočne okomentuje a pomáha čitateľovi s porozumením či prepojením. Dobrým príkladom je prepojenie úvah o učení a fungovaní CDB osoby s Polanyiho dôrazom na poznávanie chápané skôr ako činnosť či remeslo, než zrkadlenie.

3. Heterogénna práca.

Predpokladám, že práca je zrejme výsledkom spojenia predtým publikovaných prác, čo je v poriadku, ale keďže tie práce (časti o koncepte Umwelte, o situácii hluchonemých, o Polanyiho náuke) sa venujú odlišným veciam, práca je trochu heterogénna. V práci sprvu dosť často figuruje téma Umwelte a téma vzťahovania sa k svetu: vedecké odosobnené objektivistické uchopovanie vz. akýsi osobnejší vzťah. K tomu sa v náznakoch akoby pripájajú environmentálny akcent. Následne sa dostáva do popredia téma vnímania počas veľmi zaujímavých rozborov a úvah o nevidomých a následne hluchoslepých (resp. CDB) ľuďoch. Avšak nakoniec je pozornosť obrátená na Michaela Polanyiho a jeho „personal knowledge“, „tacit knowledge“ a celkovo názory ohľadom vedeckého a iného poznávania. Uznávam, že tieto záležitosti sa dajú prepojiť a autor to aj do určitej miery robí, avšak stále tam vidím rezervy. Nezaregistroval som akýsi systém a úplne presvedčivé prepojenie diskutovaného, ktoré by autor ponúkol na úvod a záver práce.

4. Čo je cieľom či hlavnou tézou práce?

Autor na rôznych miestach akoby ponúkal rôzne, či minimálne trochu odlišné dôrazy ohľadom toho, o čo v práci ide. Príkladom sú aj tieto vyjadrenia:

- V úvodných častiach práce autor akoby naznačoval záujem o environmentálne problémy (moc, poznanie a environmentálna kríza), ale potom sa v hlavných kapitolách explicitne k tomuto v podstate nevyjadruje, až v závere (napr. na s. 103 a ďalších stranách a v úplne poslednom odseku práce) sa k tomu vracia, a tak implicitne vzbudzuje dojem akoby téma moc, poznanie a environmentálna kríza bola v pozadí a jednou z ústredných tém.

- Veľmi podobne sa z úvodných častí zdá, akoby bola práca hlavne o tému Umwelt, ale v závere kapitoly o Polanyim si zrazu prečítame „Jedným z ústredných problémů dosavadního výkladu byl *pojmem osoby*“ (90). Samozrejme, rozumiem, že téma osoby nejakým spôsobom vyskočila pri častiach o hluchoslepých, ale že by to bolo formulované ako ústredný problém?

- Nakoniec spomením, že v závere práce autor jadro práce rámcuje nasledovne: „Záměrem celého projektu bylo osvětlit vztah mezi zkušeností a tvorbou vědecké teorie na základě tří základních (a nutně provázaných) otázek: 1) jakou roli hraje v rámci konstituce teorie smyslové vnímání, 2) jakou roli hraje v rámci konstituce teorie jazyk, a 3) jaká (je-li taková) je možnost převodu jednoho na druhé?“ (96) Nedovolím si tvrdiť, že týmto témam a otázkam sa určitým spôsobom nevenuje, avšak nepostrehol som, že by ich formuloval ako kľúčové v úvode.

Práci a určite čitateľovi by pomohlo, keby autor jednoznačne formuloval nejaký cieľ či tézu a opakovane sa jej držal. Viem, že to môže pôsobiť nudne a nenápadito, ale uvítal by som, keby ten istý hlavný cieľ či téza boli formulované opakovane, či už v úvode a závere, alebo aj v jadre práce. Toto však autor nerobí. Takto sa mi zdá, že dochádza k rôznym posunom či dokonca, v kritickejšej chvíli by som povedal, že ide o prácu s rôznymi jadrami.

S týmto úzko súvisia moje rozpaky ohľadom názvu práce. Je práca o tom, ako vedec uvažuje o žitom svete? Nechcem tu navrhovať nejaký výstižnejší názov, pretože možno ho

ani nie je ľahké vytvoriť. Skôr chcem poukázať na to, že problémom je snaha autora zamyslieť sa nad veľa rôznorodými témami.

Napriek uvedenému prácu považujem za veľmi zaujímavú a spracovanú kvalitne. Domnievam sa, že spĺňa očakávania kladené na dizertačné práce. Celkovo prácu hodnotím C.

Otázky do diskusie: 1. Ak som správne porozumel, autor sa kriticky pozerá na ambíciu mať akúsi objektivistickú vedu v polohe „svět chudý člověkem“, ktorá akoby zabudla na prežívanie a činnosť človeka. Lenže, ako aj autor uznáva a upozorňuje, takáto extrémne objektivistická veda zrejme ani neexistuje? Nie je preto trochu zjednodušená prezentácia cez idealizované (možno až nereálne) extrémny (svet poznávaný úplne bez človeka vz. svet prístupný v zažívaní človekom)? Nebolo by vhodnejšie zamerať sa na kontinuitu, lebo vlastne aj tá veda, ktorá zdanlivo ignoruje človeka (napr. poznanie pre ovládnutie prírody) vlastne človeka neignoruje (poznanie s ambíciou ovládnuť *človekom*)? 2. Mohol by autor rozvinúť svoju poznámku, že „Nevědomí je tedy klíčovou stránkou každého (i vědeckého) poznávání“ (100)? (Plus, ako sa tu chápete „nevědomí“?) Predpokladám, že toto vyjadrenie treba prepojiť s autorovými úvahami a diskusiou o tacit a pod., avšak ak ide o tak kľúčovú záležitosť, očakával som sústredenú pozornosť tejto téze.

Eugen Zelenák

Katedra filozofie
Filozofická fakulta
Katolícka univerzita v Ružomberku
eugen.zelenak@ku.sk

V Liptovskom Mikuláši, 10. 3. 2023